

VIII. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО ТА ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВОЗНАВСТВО

УДК 347.191.11

Погорецька Н. В.,
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри міжнародного права
Національного університету
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»

ЩОДО ПИТАННЯ ПРО СПІВВІДНОШЕННЯ ІНСТИТУТІВ АВТОНОМІЇ ВОЛІ СТОРІН ТА ОБХОДУ ЗАКОНУ У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

На підставі аналізу наукових досліджень та міжнародно-правових актів автором розглядається одне із найважливіх питань щодо співвідношення інститутів міжнародного приватного права, таких як „обхід закону” та „автономія волі сторін”. Також надається аналіз вищезазначених інститутів, положення яких мають своє закріплення, перш за все, в Законі України „Про міжнародне приватне право”.

Ключові слова: інститут міжнародного приватного права, автономія волі сторін, обхід закону, застереження про публічний порядок.

На основании анализа научных исследований и международно-правовых актов автором рассматривается один из важных вопросов относительно соотношения институтов международного частного права, таких как „обход закона” и „автономия воли сторон”. Также анализируются вышеуказанные институты, положения которых закреплены, прежде всего, в Законе Украины „О международном частном праве”.

Ключевые слова: институт международного частного права, автономия воли сторон, обход закона, оговорка о публичном порядке.

On the basis of the analysis of doctrinal research and international legal acts, the author discusses one of the most important questions regarding the relationship between the institutes of private international law such as *fraus legis* and *lex voluntatis*. In addition, the article analyses the above-mentioned institutes, which are set out, mainly, in the Law of Ukraine “On Private International Law”. The author concludes that it is necessary to delimit the sphere of application of the institutes of *lex voluntatis* and *fraus legis* based on the types of relationships regulated by private international law. The article postulates that the institutes of *lex voluntatis* and *fraus legis* cannot be mutually exclusive in family, labor and other relationships regulated by private international law, since the application of *lex voluntatis* in such relationships is limited, but the application of the institute of *fraus legis* aims, primarily, at implementing the principle of legal certainty and continuous regulation of relationships prescribed by the Law of Ukraine “On Private International Law”.

Thus, the application of provisions on *lex voluntatis* in labor, family and land law is in part stipulated by the influence of the principle of the autonomy of contract. In this regard, the legislator, taking into account a particular nature of these relationships, their importance in protecting the interests of citizens and the State, national sovereignty and other interests recognized by the State, assigns to these relationships the character of order public. This is precisely why the provisions on *lex voluntatis* governing such relationships have limitations. In contrast, the institute of *fraus legis* cannot be replaced with the institute of order public, since these institutes differ in the subjective bases for annulling an agreement on the choice of law, which does not require the application of an order public clause; as well as in the objective bases for excluding the application of foreign law, which does not necessitate the recourse to a *fraus legis* clause.

Keywords: institutes of Private International Law, *lex voluntatis*, *fraus legis*, order public.

Постановка проблеми. На сьогодні у науковій літературі відсутня єдність поглядів щодо розуміння співвідношення таких інститутів, як *Fraus legis*, яка дістала визнаної назви „обхід

закону”, та інститут *Lex voluntatis*, який іменується Законом України „Про міжнародне приватне право” як автономія волі сторін. Зумовлено це, перш за все, різними підходами у міжнародно-правовому регулюванні різних країн світу, а також відсутністю єдиної та узгодженої наукової позиції щодо питання їх співвідношення, що негативно позначається на правозастосовній діяльності й актуалізує дослідження зазначеної проблеми.

Аналіз дослідження даної проблеми. Проблема співвідношення інститутів автономії волі сторін та обходу закону у міжнародному приватному праві досліджували у своїх працях А.О. Філіп'єв, С.М. Задорожна, Г.В. Онищенко, О.Р. Кібенко, А.І. Муранов, В.І. Кисіль, В.В. Кудашкін та інші правники. Водночас зазначені інститути мають принципове значення не тільки для теорії, але й для практики регулювання міжнародних приватних правовідносин, тому означене питання залишається дискусійним і потребує подальшого ретельного наукового аналізу.

Метою даної статті є визначення суті вищезазначених інститутів міжнародного приватного права та їх співвідношення.

Виклад основного матеріалу. Міжнародному приватному праву притаманні є два, з першого погляду, взаємовиключні інститути. Такими інститутами є „обхід закону” та інститут „автономія волі сторін”. Ознайомившись лише з дефініціями, які закріплені у ст. 1 Закону України „Про міжнародне приватне право”, можна зазначити, що вказані інститути є самостійними за своїм змістом та не виключають один одного, незважаючи на те, що, з одного боку, інститут автономії волі сторін надає змогу сторонам підпорядковувати свої відносини будь-якому праву на їх вибір, а з другого такі дії сторін призводять до нікчемності дій, спрямованих на зміну правопорядку, який регулює існуючі відносини [1].

У багатьох провідних країнах світу, таких як Німеччина, Австрія, Швейцарія, питання обходу закону не закріплено в законодавстві. Із цього приводу А.О. Філіп'єв зазначає, що позиція європейського законодавця стосовно даного інституту є більш зваженою (в джерелах міжнародного права ЄС не міститься положення про обхід закону), оскільки закріплення

заборони обходу закону, хоча і створює додаткові захисні механізми, однак суперечить принципу автономії волі [2, с. 28].

Вирішення зазначеного питання неможливе без з'ясування самої сутності вказаних інститутів, а тому, перш ніж переходити до аналізу їх співвідношення, варто, насамперед, визначитися із розумінням кожного з них окремо. Так, відповідно до наведених у ст. 1 Закону України „Про міжнародне приватне право” (далі – Закон) положень, під автономією волі сторін прийнято розуміти принцип, згідно з яким учасники правовідносин з іноземним елементом можуть здійснити вибір права, що підлягає застосуванню до відповідних правовідносин. Згідно зі ст. 5 Закону, у випадках, передбачених законом, учасники (учасник) правовідносин можуть самостійно здійснювати вибір права, що підлягає застосуванню до змісту правових відносин. Вибір права у цьому разі має бути явно вираженим або прямо впливати з дій сторін правочину, умов правочину чи обставин справи, які розглядаються в їх сукупності, якщо інше не передбачено законом. Вибір права може бути здійснений щодо правочину в цілому або його окремої частини. Вибір права щодо окремих частин правочину повинен бути явно вираженим. Вибір права або зміна раніше обраного права можуть бути здійснені учасниками правовідносин у будь-який час, зокрема, при вчиненні правочину, на різних стадіях його виконання тощо. Вибір права або зміна раніше обраного права, які зроблені після вчинення правочину, мають зворотню дію і є дійсними з моменту вчинення правочину, але не можуть: 1) бути підставою для визнання правочину недійсним у зв'язку з недодержанням його форми; 2) обмежити чи порушити права, які набули треті особи до моменту вибору права або зміни раніше обраного права. Вибір права не здійснюється, якщо відсутній іноземний елемент у правовідносинах. Таким є розуміння автономії волі сторін у міжнародному приватному праві законодавця. Разом з тим для більш глибокого розуміння зазначеного інституту варто звернутися також і до доктринальних положень.

Надання сторонам цивільно-правової угоди можливості обирати застосовне до їх відносин право, відомої тепер як „автономія волі”, було свого роду революцією в міжнародному приватному праві. Застосування цього принципу дозволяло

легко розв'язати головну проблему: вибір належного права. Однак поява цього інституту викликала негативну реакцію з боку юристів. Подібний метод вирішення колізійних питань різко контрастував з традиційним колізійним методом. Якщо традиційно будь-які права й обов'язки громадян, у тому числі щодо форми вибору права, визначалися в нормах права, то новий принцип надавав приватним особам можливість втручатись у цей процес і довільно обирати для себе право [3, с. 62]. Наразі у доктрині міжнародного приватного права склалося декілька точок зору на природу автономії волі сторін, відповідно до яких остання розглядається як: 1) інститут, створений відповідною національною правовою системою для вирішення колізії законів. При цьому воля сторін розглядається як одна з колізійних прив'язок, нарівні з традиційним законом місцезнаходження речі, місця виконання зобов'язання тощо; 2) наслідок свободи договору, що закріплюється та підтримується законодавством різних країн, тому автономія волі може обмежуватися лише сферою, яка регулюється імперативними, а не диспозитивними нормами права; 3) не як колізійна прив'язка, а своєрідний спосіб регулювання правовідносин з іноземним елементом.

Так, зміст положення автономії волі сторін найчастіше відносять до продовження засади свободи договору, яка є однією з визначних засад світової цивілістики та цивільного права України зокрема. Свобода договору як визначна категорія цивільного права закріплена у ст. 3, ч. 1 ст. 6 Цивільного кодексу України (надалі – ЦК України) й віднайшла своє продовження у ст. 627 ЦК України [4], відповідно до якої, сторони є вільними в укладенні договору, виборі контрагента та визначенні умов договору з урахуванням вимог законодавства України, вимог розумності та справедливості. Отже, визначаючи зміст автономії волі сторін як інституту міжнародного приватного права його частіше за все досліджують як складову частину принципу свободи договору, зокрема положень щодо свободи сторін визначати умови договорів (угод, контрактів).

На думку Г. Онищенко, мають рацію дослідники, які вважають автономію волі колізійною прив'язкою, оскільки вона спрямована на визначення права, що підлягає застосуванню до

спірних правовідносин з іноземним елементом. Можливо, існування різних підходів пов'язане з тим, що юридична природа автономії волі відрізняється від інших колізійних прив'язок підставою свого виникнення. Дійсно, вона нерозривно пов'язана з принципом свободи договору або свободи волевиявлення (у тому випадку, коли, наприклад, підставою виникнення довірчої власності є не договір, а установчий акт власника), а всі інші колізійні прив'язки існують у силу звичаю або на підставі положень міжнародно-правового договору (наприклад, закон місцезнаходження речі, закон місця вчинення акту тощо) [5, с. 77-78].

Однак інститут автономії волі сторін має певні особливості, які суперечать такому загальному підходу до визначення його змісту. Найбільш вагомою й видимою особливістю є наступне. Засада свободи договору є виключною засадою цивільних правовідносин. У чистому своєму вигляді її немає ні у сімейних відносинах, ні у трудових, а ні у земельних й будь-яких інших. На всі вказані відносини вона має певний вплив через приватний характер зазначених галузей права, які взяли свій початок від цивільного (загального приватного у римські часи). Та незважаючи на те, що засада свободи договору не є характерною для інших видів відносин інститут автономії волі сторін у кожних з відносин, в яких він дозволений, має єдиний зміст: сторони мають можливість підпорядковувати відносини, тому правопорядку, відповідно до якого вони дійдуть згоди.

На міжнародному рівні автономія волі відома, насамперед, в аспекті свободи договору, закріпленої в „Принципах міжнародних комерційних договорів УНІДРУА” 1994 року, які були укладені Міжнародним інститутом уніфікації приватного права (UNIDROIT). Стаття 1.1 зазначеного нормативно-правового акта закріплює положення, згідно з яким сторони вільні вступати в договір і визначати його зміст [6]. Така позиція на сьогодні є визначальною й загальноприйнятою.

Щодо інституту обходу закону, то згідно зі ст. 1 Закону, обхід закону полягає у застосуванні до правовідносин з іноземним елементом права іншого, ніж право, передбачене

відповідним законодавством. Наслідки обходу закону викладено у ст. 10 Закону, відповідно до якої правочин та інші дії учасників приватноправових відносин, спрямовані на підпорядкування цих відносин праву іншому, ніж те, що визначається згідно із цим Законом, в обхід його положень, є нікчемними. У такому разі застосовується право, яке підлягає застосуванню відповідно до норм цього Закону.

Історія виникнення інституту обходу закону сягає ще римського права, у межах якого виникнення зазначеного інституту пов'язували з потребою у правовому інструментарії, за допомогою якого можливо було обґрунтувати незаконність дій у зв'язку з невідповідністю результату цілям закону. Такий підхід до визначення обходу закону призвів до досить широкого його трактування, а тому пізніше у Стародавньому Римі він трансформувався у новий, якому однак також були властиві невизначеність та розпливчастість. Під обходом закону почали розуміти неправомірні дії, яким у певний спосіб намагалися надати правомірного вигляду.

На сьогодні також існує декілька підходів до розуміння обходу закону. Традиційно ж під ним розуміють штучне, цілеспрямоване, свідоме створення колізійної прив'язки до іншої правової системи з метою обійти небажаний правопорядок, що містить імперативні норми стосовно конкретних правовідносин, і забезпечити застосування іншої, бажаної, правової системи та, як наслідок, не підпорядковувати зазначені правовідносини цим імперативним нормам.

Обхід закону – це свідомо обраний суб'єктом правовідносин варіант поведінки, який виступає засобом для досягнення певної мети. Обійти закон можна лише не порушивши його, принаймні не порушивши нормативно-правові приписи, що сформульовані законодавцем. Отже, можна говорити про обхід закону як правомірну поведінку, але правомірну лише за формальними ознаками.

Окремі науковці розглядають обхід закону як можливу поведінку суб'єкта права. При цьому, на їх погляд, обхід закону – це різновид зловживання правом, тобто це така можлива поведінка, яка не була врахована законодавцем при встановленні юридичних прав та обов'язків у контексті

врегулювання відповідних суспільних відносин [7, с. 44-45]. Отже, під обходом закону необхідно розуміти форму поведінки, яка є цілеспрямованим використанням суб'єктом правовідносин недосконалості законодавства.

Класичним прикладом обходу закону у світовій доктрині міжнародного приватного права на сьогодні вважається справа принцеси Бофремон із судової практики Франції. Суть цієї справи полягає у тому, що оскільки Франція у 1878 році не знала інституту розлучення, то принцеса, прагнучи розлучитися зі своїм першим чоловіком, виїхала до Німеччини, набула громадянства Німеччини, розлучилася з ним відповідно до законодавства цієї держави і одружилася з румунським принцом. Але французьке право, після повернення принцеси до Франції, не визнало розлучення і другий її шлюб через те, що вони були здійснені в обхід закону Франції. Це рішення і пов'язують з виникненням наслідків обходу закону, а саме недійсності акту в цілому.

Незважаючи на тривалий час існування та доктринального дослідження зазначених інститутів, на сьогодні не вироблено єдиної та узгодженої наукової позиції щодо питання про їх співвідношення. Саме цим і зумовлюється актуальність даного дослідження.

Як впливає із викладених вище законодавчих дефініцій ключових для досліджуваних інститутів понять, вказані інститути є протилежними за своїм змістом. З одного боку, інститут автономії волі надає змогу сторонам підпорядковувати свої відносини будь-якому праву на їх вибір, але в контексті аналізу інституту обходу закону це призводить до нікчемності дій, спрямованих на зміну правопорядку, який регулює дані відносини.

Існують різні підходи щодо визначення та співвідношення явищ, що досліджуються. Загалом можна виокремити декілька точок зору.

Першою є думка, відповідно до якої інститут обходу закону є пережитком римського права. Тобто, на певному етапі дана концепція відіграла свою роль, але на сучасному етапі розвитку суспільних відносин, в умовах глобалізації приватноправових відносин, цей інститут є непотрібним. Її

коріння – у епосі формування традиційних колізійних норм [8]. Його функції цілком можуть виконувати такі інститути, як застереження про публічний порядок та імперативні норми. На противагу цьому, роль принципу автономії волі сторін, як і засади свободи договору, постійно зростає і саме автономія волі має відігравати провідну роль та визначати вектор подальшого розвитку й глобалізації приватних відносин.

Другий підхід є суміжним із першим, однак його необхідно виділити в окрему думку через підстави, за яких автори надають перевагу принципу автономії волі сторін. Відповідно до цього підходу, інститут автономії волі сторін повинен займати чільне місце, оскільки приватноправові відносини як відносини між рівними суб'єктами мають регулюватись за ініціативою таких суб'єктів, а не велінням третьої сторони, якою у разі встановлення правил прив'язки відмінних від *lex voluntatis* є держава, законодавством якої визначаються умови договорів (угод, контрактів) без можливості зміни їх сторонами.

Третім є більш поміркований підхід, відповідно до якого інститут обходу закону та автономія волі сторін дійсно є такими, що виключають одночасне їх застосування до одних і тих самих відносин. У зв'язку з цим необхідно розмежовувати, для яких відносин є характерним правило автономії волі сторін, а для яких – застосування наслідків обходу закону у випадку вчинення сторонами дій, спрямованих на зміну правопорядку, встановленого законом.

Перш ніж визначати обґрунтованість кожного конкретного підходу до визначення вказаної проблеми, необхідно з'ясувати предмет міжнародного приватного права та визначити, в чому полягають особливості певної частини відносин, що входять до предмета регулювання міжнародного приватного права.

Загальновизнаною є думка, відповідно до якої предметом міжнародного приватного права як галузі права виступають приватноправові відносини, ускладнені іноземним елементом. При цьому під приватноправовими відносинами прийнято вважати відносини приватного характеру у широкому розумінні.

На думку В.І. Кисіля, міжнародному приватному праву як галузі, що регулює майнову частину суспільного життя, притаманний предмет, який включає в себе три групи відносин [9, с. 214]:

1. Цивільні правовідносини, але ті, що:
  - виникають у сфері міжнародних відносин;
  - виходять за межі однієї країни;
  - суб'єктами цих відносин мають бути іноземні фізичні або юридичні особи;
2. Шлюбно-сімейні відносини з майновим елементом;
3. Трудові відносини за участю іноземців.

Запропонована концепція загалом є правильною, однак у даному випадку цивільні відносини необхідно уявляти не як єдиний одноманітний комплекс відносин, а як систему відносин, що виникають за різними підставами, з різних об'єктів, а також виокремлювати у них й інші групи відносин. Закон, зокрема, поділяє цивільні відносини на два великі блоки: такі, які виникли на підставі договорів, ті, що виникли з недоговірних підстав.

Також необхідно додати до предмета такі види відносин, як земельні, господарські тощо. Окрім того, недоцільно обмежувати предмет міжнародного приватного права виключно майновими відносинами. Безумовно, вони займають центральне місце в предметі регулювання. Однак у межах цивільних, шлюбних, трудових та інших відносин значну частину займають і правовідносини з реалізації сторонами особистих немайнових прав.

Таким чином, важливу частину предмета міжнародного приватного права, поряд із цивільними, займають трудові, сімейні, земельні та господарські відносини. Особливістю вказаних груп відносин є суміщення в них ознак як приватного, так і публічного характеру. Саме через ці особливості предмета міжнародного приватного права приватні відносини розуміються у широкому значенні, тобто між юридично рівними суб'єктами.

Враховуючи вищевикладене, співвідношення інституту обходу закону та інституту автономії волі сторін необхідно здійснювати, враховуючи особливості предмета регулювання

міжнародного приватного права. Залежно від характеру зазначених інститутів варто розрізняти їх вплив у різних групах відносин.

Аналізуючи Закон, необхідно зазначити, що колізійні норми для тих чи інших відносин по-різному встановлюють правило *lex voluntatis*.

Яскравим прикладом підтвердження думки відносно того, що правило автономії волі сторін по-різному здійснює вплив на відносини залежно від їх характеру, є ч. 2 ст. 60 Закону [1]. Відповідно до зазначеної норми, подружжя, яке не має спільного особистого закону, може обрати право, що буде застосовуватися до правових наслідків шлюбу, якщо подружжя не має спільного місця проживання або якщо особистий закон жодного з них не збігається з правом держави їхнього спільного місця проживання.

Отже, виходячи з аналізу диспозиції цієї норми, необхідно констатувати, що правило автономії волі сторін у шлюбних відносинах щодо визначення правових наслідків шлюбу можливе у випадку дотримання наступних умов: по-перше, подружжя не має спільного особистого закону, по-друге, подружжя не має спільного місця проживання або якщо *lex personalis* жодного з подружжя не збігається з правом держави, в якій вони спільно проживають. Тому, необхідно встановити, що застосування принципу автономії волі сторін у зазначених відносинах є обмеженим.

Говорячи про співвідношення досліджуваних інститутів, варто одразу підкреслити, що вони досить істотно різняться. При автономії волі сторони мають можливість встановити правопорядок шляхом домовленості. Домовленість про вибір права, відповідно до національного законодавства, може бути здійснена явно вираженими діями або прямо впливати з дій сторін правочину, умов правочину чи обставин справи, які розглядаються в їх сукупності, якщо інше не передбачено законом. А при обході закону утворення прив'язки можливе лише за умови вчинення дії сторонами. Тобто сторони мають здійснити об'єктивно виражені акти волевиявлення, які мають юридичні наслідки й утворюють прив'язки до іншого правопорядку, ніж той, за яким мають регулюватись такі дії.

Таким чином, принцип автономії волі діє доти, доки воля суб'єктів самостійна та не обмежена, тобто пов'язана зі сферою договірних відносин. А якщо воля суб'єктів не самостійна, то повинна виходити з існуючих обмежень, які містяться у відповідних імперативних положеннях, що мають як колізійну, так і матеріально-правову природу, та які не можна обійти за згодою сторін, оскільки мають особливе значення для захисту публічного порядку держави. Саме це завдання і покладено на інститут „обходу закону”, який призваний забезпечувати додержання закріплених у законодавстві імперативних вимог [10, с. 57].

У вітчизняній правовій науці обґрунтовується функціональна і змістова відмінність між обходом закону й застереженням про публічний порядок та імперативними нормами. Прибічники цієї позиції переконані, що останніх двох застережень цілком достатньо, аби захистити національний правопорядок від небажаного застосування іноземного права. Однак існує й протилежна точка зору, відповідно до якої заміни обходу закону застереженням про публічний порядок та імперативними нормами не може бути в силу відмінностей предмета правового регулювання [11, с. 66].

Так, предметом обходу закону виступає недійсність угод та інших дій, спрямованих на виключення об'єктивно застосовного в силу закону права і, як наслідок, застосування іншого права. Предметом застереження про публічний порядок є виключення застосування іноземного права, якщо воно суперечить публічному порядку країни. При цьому метою визнання недійсною угоди, вказаної в нормі про обхід закону, є не забезпечення застосування *lex fori*, а лише створення умов для застосування права відповідно до колізійних норм [10, с. 48].

Отже, обхід закону та застереження про публічний порядок відрізняються між собою за суб'єктивною підставою визнання недійсною угоди про застосовне право, що не потребує в подальшому застосування застереження про публічний порядок, та об'єктивною підставою виключення застосування іноземного права, що не потребує для цього використання норми про обхід закону [10, с. 49].

Не варто ототожнювати обхід закону також з імперативними нормами, що мають особливе значення, оскільки їх застосування не скасовує норму про обхід закону, і вони діють незалежно від наявності угоди про вибір застосовного права.

Висновки. Підбиваючи підсумки, необхідно розмежувати сферу дії інституту автономії волі сторін та обходу закону за видами відносин, що становлять предмет міжнародного приватного права.

Як було визначено, на сьогодні загальноприйнятною є концепція, відповідно до якої автономія волі сторін є частиною загальної засади свободи договору. У найбільш загальному вигляді його, в тому числі й автономію волі сторін, можна спостерігати у договірних зобов'язаннях між суб'єктами міжнародного приватного права, що, безумовно, й закріплено у ст. 43, 44 Закону [1].

Дія положення про автономію волі сторін у трудовому, сімейному й земельному законодавстві зумовлена частковим впливом принципу свободи договору через історичний зв'язок і загальним приватним римським правом. При цьому сучасний законодавець, розуміючи особливий характер сімейних, трудових та земельних відносин, їх важливість для захисту інтересів громадян та держави, національного суверенітету та інших загальнодержавних цінностей, зумовлений надавати таким відносинам, також, і публічного характеру, через що положення про автономію волі сторін у даних відносинах має лише обмежений характер, що й було зображено на прикладі ч. 2 ст. 60 Закону України „Про міжнародне приватне право”.

Таким чином, вести мову про те, що такі інститути, як автономія волі сторін та обхід закону, взаємовиключають себе у сімейних, трудових та інших відносинах приватно-публічного характеру, немає сенсу, оскільки дія автономії волі сторін у даному випадку має обмежений характер, а дія інституту обходу закону, в першу чергу, спрямована на реалізацію принципу правової визначеності й незмінне регулювання відносин, передбачених Законом.

Проблемним аспектом співвідношення досліджуваних явищ залишається їх дія в цивільних відносинах. Однак такі

проблеми мають більше науковий характер, ніж емпіричний, оскільки в національному законодавстві чітко встановлені правила прив'язок для цього виду правовідносин. Якщо сторонами цивільних відносин здійснюється обхід колізійної норми, що встановлює правило прив'язки без можливості застосування автономії волі сторін, то в такому разі повинні застосовуватись наслідки обходу закону. Виходячи з аналізу положень Закону, такі колізійні норми предметом свого регулювання в обсязі містять відносини, які мають зв'язок з публічними елементами правовідносин, зокрема державою, державною реєстрацією, державним контролем тощо. Прикладом такої колізійної норми є ч. 2 ст. 31 Закону [1], згідно з якою форма правочину щодо нерухомого майна визначається відповідно до права держави, у якій міститься це майно, а щодо нерухомого майна, право на яке зареєстроване на території України, – правом України.

Таким чином, незважаючи на те, що відносини з відчуження речей належать до цивільних і на них розповсюджується дія принципу свободи договору, на них також має поширювати свою дію й інститут обходу закону.

Отже, співвідношення правила автономії волі сторін та інституту обходу закону необхідно, в першу чергу, здійснювати за різними видами відносин, що входять до предмета регулювання міжнародного приватного права. До відносин, які містять у собі елементи публічного права, має застосовуватись інститут обходу закону як такий, що сприяє здійсненню встановленої мети у законі. У випадку, якщо відносини позбавлені публічної ознаки, повинен використовуватись принцип автономії волі сторін, оскільки в такому разі законодавець і суспільство не вбачають загрози в саморегулюванні відносин сторонами.

Обхід закону є важливим інститутом міжнародного приватного права та виступає одним із регуляторів приватноправових відносин, ускладнених іноземним елементом. У зв'язку з цим не можна погодитись з думкою про те, що норма про обхід закону є непотрібною, а її функції цілком можуть виконувати такі інститути, як застереження про публічний порядок та імперативні норми. Також замінити обхід закону

застереженням про публічний порядок та імперативними нормами не можна з огляду на відмінності в предметі правового регулювання. Інститут обходу закону на сьогодні відіграє провідну роль та поряд з принципом автономії волі сторін визначає вектор подальшого розвитку й глобалізації приватноправових відносин.

Література:

1. Закон України „Про міжнародне приватне право” від 23.06.2005 № 2709-IV. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2709-15>
2. Філіп'єв А.О. Вибір права та його обмеження в джерелах міжнародного приватного права ЄС та України порівняльно-правовий аналіз / А.О. Філіп'єв // Адвокат, (144)/2012. – № 9. – С. 23-28.
3. Задорожна С.М. Автономія волі як колізійно-правова норма / С.М. Задорожна // Науковий вісник Чернівецького університету. Вип. 435. – Правознавство. – Чернівці : Рута, 2008. – С. 62-65.
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
5. Онищенко Г.В. Автономія волі як основоположний принцип при визначенні права, що підлягає застосуванню до довірчих відносин з іноземним елементом / Г.В. Онищенко // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 3. – С. 77-80.
6. Принципы международных коммерческих договоров (принципы УНИДРУА (UNIDROIT) от 01.01.1993 года. UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts. – Model Clause. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unidroit.org/english/principles/model.html>
7. Кибенко Е.Р. Международное частное право : учебно-практическое пособие / Е.Р. Кибенко. – Х. : Эспада, 2003. – 512 с.
8. Муранов А.И. „Обход закона” в международном частном праве: мнимости актуальности и надуманности проблем. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mgimo.ru/files/15292/muranov_27.pdf
9. Кисіль В.І. Міжнародне приватне право: питання кодифікації. - 2 вид., доповн. і переробл. / В.І. Кисіль. – К. : Україна, 2005. – 480 с.
10. Кудашкин В.В. Актуальные вопросы международного частного права / В.В. Кудашкин. – М. : Волтерс Клувер, 2004. – 160 с.
11. Кудашкин В.В. Актуальные проблемы доктрины обхода закона в международном частном праве. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rospravo.ru/files/sites/f8c0b57b83bf3abbbdd3f80ed8cc4b6a.pdf>